

El bell secret de Thomas Mann

El va entreveure per primera vegada al vestíbul del pompós Grand Hotel des Bains al Lido de Venècia: era un noi d'uns catorze anys i el trobava "bellíssim". Va veure el rostre del noi "pàl·lid i graciosament reservat, emmarcat per una cabellera arriçada de color mel".

L'observador, l'escriptor vidu Gustav von Aschenbach, amb els cinquanta anys ben passats, s'enamora completament. De colp i volta sucumbeix a aquest adolescent "amb el nas rectilini, la boca adorable i una expressió de sèrietat divina i deliciosa". Des d'aquell moment, l'home vell observa dia a dia Tadzio —el bell jove— a la platja de davant l'hotel, sense creuar amb ell ni una paraula. I no deixarà d'adorar la "figura viva en què confluen la gràcia i la rigidesa de la pubertat".

Així es pot llegir en la famosa novel·la de Thomas Mann *La mort a Venècia* (1912) i es pot veure en l'adaptació cinematogràfica de Luchino Visconti (1971). En aquesta, Von Aschenbach s'ha convertit en un compositor, i l'idealitzat Tadzio és encarnat excel·lentment per Björn Andresen, un estudiant de batxillerat suec, l'aspecte del qual determina fins avui dia la imatge que ens fem de Tadzio.

Una novel·la autobiogràfica. El mateix Thomas Mann (1875-1955) va ser al Lido al 1911, al seu hotel preferit, i va albirar un xicot que el va fascinar, tal com feia constar després Katia, la seua dona. L'escriptor, que des del *best-seller* de *Buddenbrook* (1901) ja no havia assolit cap èxit important, va marxar amb la dona i el seu germà Heinrich a Venècia, on es va estar del

26 de maig al 2 de juny; temps suficient per seure a la platja, escriure un article sobre Wagner i contemplar el noi i la resta de banyistes.

Tan bon punt va retornar, va començar aquella novel·la breu, que va esdevenir un dels seus èxits més considerables, on Mann —fidel com poques vegades abans— va plasmar les seues experiències: "Una cosa bastant curiosa que m'he emportat de Venècia, una novel·la breu, amb un to seriós i pur, un cas de pederàstia sobre un escriptor que envellaix", va escriure al juliol del 1911 en una carta. I va tenir la precaució de tranquil·litzar-ne el receptor: "Però és ben decent."

Sí, tal vegada fóra decent; però també ben clara. I probablement siga tot just la confessió autobiogràfica, la revelació latent, la que dona a la novel·la una tensió vibrant totalment pròpia, una vivesa que no sols és característica del personatge de Tadzio sinó de la narració. Thomas Mann volia donar-se a conèixer, però sense descobrir-se del tot.

I ho volia deixar escrit amb rapidesa. Va necessitar, però, tot un any fins que al juliol del 1912 va concloure, per fi, l'obra; poques setmanes abans va escriure a Heinrich Mann, el seu germà i escriptor de competència: "Almenys, és quelcom d'especial, i encara que no podràs aprovar-ho en conjunt, tampoc no podràs negar-li alguns encants particulars."

Es tractava, però, d'una subestimació. Aquell mateix any se'n va imprimir una petita edició i cap al febrer del 1913 es va fer l'edició normal, que aviat va esdevenir un èxit de vendes i que encara és un dels llibres més populars de Thomas Mann. De fet, ell estava contentís-

Qui va ser el model per a aquell xicot ros que figura entre els personatges més famosos de Thomas Mann? Un baró polonès es va reconèixer a si mateix en la novel·la breu 'La mort a Venècia'. Alguns documents recents, però, fan dubtar d'aquesta versió. Va ser un altre jovenet per qui es va apassionar l'autor?

sim amb si mateix; considerava *La mort a Venècia* com una obra “perfectament reeixida”, i mai no va amagar el rerefons autobiogràfic de l’“agosarada novel·la”. Tot al contrari: no hi ha cap invenció, va corroborar després, “tot va ser així”, també “Tadzio i la seua família”.

En tot aquest context, no es fa estrany que en un cert moment es presentara algú i diguera: “Jo era el Tadzio de Thomas Mann”, com va passar dècades després, l’agost del 1965, a la revista alemanya *Twen*. El que havia alçat la mà era un home que, amb tot aquest temps, ja havia esdevingut un senyor de certa edat: Wladyslaw Moes.

Moes (1900-1986) va viure a Varsòvia i afirmava que cap al 1922 ja s’havia assabentat a través d’una companya de ball que Thomas Mann l’havia retratat; arran d’això va llegir la novel·la i es va reconèixer, sens dubte, a ell i a la seua família: “Hi apareixia tot, fins i tot la meua roba, gràficament descrita.” Per a aquest home no hi havia cap dubte: “Em consideraven un nen molt bonic i les dones m’admiraven.”

D’aleshores ençà, va quedar clar, fins i tot per a l’estudi de l’obra de Thomas Mann: el baró polonès era el model per a Tadzio. No hi ha gairebé cap biografia o descripció de les obres de Mann que no en continga alguna referència, no hi ha cap volum sobre l’escriptor que no presente com a model real de Tadzio algun retrat del baró quan era jove. Fins i tot s’ha escrit una biografia sobre Moes.

Dos models per a un personatge.

L’escriptor britànic Gilbert Adair, però, s’ha pres la molèstia d’investigar les petjades del baró al llibre *Adzio und Tadzio*, que acaba d’aparèixer a Alemanya. El títol explica que, quan era petit, a Moes li deien Wladzio o Adzio, raó per la qual ell dedueix que el nom de Tadzio és producte d’un malentès.

Adair, sorprès i no sense un cert to de retret, constata que Thomas Mann (“que cada vegada es retirava més a l’Olimp dels poetes”) mai no va donar mostres de voler descobrir qui havia estat el xicot polonès ni què se’n va fer, d’ell. “Aquesta tasca va quedar per a

mi”, va escriure orgullós, i relata fidelment com Moes va passar per la vida, com també per la Polònia comunista. Ara bé, sobre els dies a la platja del maig del 1911 no es pot dir gaire més del que Moes ja havia aclarit: és a dir, que el xic tenia “els cabells iguals que el bell i efeminat xavalet descrit en la novel·la” i que la família només divergia “insignificantment” de la família que es retratava a *La mort a Venècia*.

Segons informacions de Maria, la filla de Moes, i la confirmació d’Adair, el seu pare va veure la pel·lícula de Visconti a París tot sol, ja que “no volia manifestar els seus sentiments ni davant meu”. La filla també va mostrar al biògraf cartes que posteriorment havien intercanviat el vell senyor i un amic de joventut anomenat Jas, el qual cap al 1911 havia jugat i s’havia barallat amb el jove Moes al Lido. Podria ser aquest el model d’aquell “jove robust” que apareix en la novel·la de Thomas Mann anomenat Jaschu i que obliga el “bell adolescent, el més dèbil dels dos”, a lliurar un combat?

Moes es pensava que l’existència de l’antic company de jocs fins i tot constituïa un puntal important per refermar encara més la seua afirmació segons la qual ell havia estat l’arquetip de Tadzio, i això sense tenir en compte que la família –amb un cognom que no sona precisament polonès– es trobava en efecte al Lido el 1911. Un argument que hi pot anar en contra, però, és el fet que, segons el mateix Adair, el cognom de Moes prové del neerlandès.

“Els meus records són molt vius –es vanagloriava el vell baró a la primeria dels anys setanta en la carta al vell amic de la platja–, i encara avui veig amb claredat aquells combats que tu sempre guanyaves.” Lluitava fins a fer-lo caure, “cosa que, segons sembla, Thomas Mann et va recriminar com a brutalitat”.

Ara bé, amb tot això, hi ha un parell de detalls que per al creient Adair requereixen una explicació. Especialment, la “delicada qüestió de l’edat”: el jove Moes tenia uns deu anys pels volts del maig del 1911, era un xiquet, per a res era un adolescent com Tadzio. I el seu amic, el contrincant, era encara més

jove, i no es pot considerar, ni des del punt de vista d’Adair, com a model del Jaschu de la novel·la, aquell xicot més gran i fort.

Així doncs? Adair es defensa, i li sorprèn “les llibertats que es va permetre [Thomas Mann] amb la figura de Tadzio”. Indulgentment, es proposa “no ser injust amb Mann” i s’estén al llarg de pàgines i pàgines sobre els motius que pogueren moure l’escriptor a fer uns quants anys més vells tant Tadzio com l’enamorat Von Aschenbach. Podria ser, es pregunta, que “volguera suavitzar el voluptuós desig envers un infant que encara no havia ni arribat a la pubertat”?

Amb tot, Thomas Mann no era, ni de bon tros, un inhibit que no volguera admetre la seua homosexualitat reprimida davant d’uns altres i d’ell mateix, tal com encara se’l veu. En l’època en què va aparèixer *La mort a Venècia* ja tractava amb completa laxitud la pròpia sexualitat, no precisament senzilla (potser gràcies al treball en la novel·la i encoratjat per l’èxit).

Així, s’alegrava dels lectors que van agafar el sentit del seu motiu homoeròtic. Ell era “pare de família per instint i convicció”, segons va fer saber en una carta del 1920; amava els seus fills, i més profundament que a ningú “una petita xiqueta, que s’assembla molt a la meua dona”, (es referia a Elisabeth, la filla nascuda al 1918). Ara bé, si parlem d’erotisme, d’aventures sensualment espirituals no burgeses, les coses es representen un mica diferents. Mai no va fer un secret de la seua predilecció, del seu apassionament pels homes joves; però d’una inclinació pedòfila, d’un desig ocult envers els xiquets, com li atribueix Adair, no en parla mai (llevat, és clar, de l’època en què ell mateix anava a escola).

“En general, la meua preocupació per veure’m compromès tan sols era fingida”, escriu Thomas Mann al 1954. Els seus afanys homoeròtics amb prou feines es dirigien a acostaments concrets. “Jo, demanar a un jove alguna cosa! Impensable!”, anota al diari.

Ni amb l’Apol·lo de Belvedere se n’hauria anat al llit, va confessar a un amic amb qui es cartejava: “Amb Tad-

Dalt, Tadzio, un dels personatges principals de *La mort a Venècia*, l'adaptació cinematogràfica que Luchino Visconti va fer de la novel·la de Thomas Mann. A l'esquerra, Moes, l'any 1913; anys després asseguraria que ell va servir de model per a l'elaboració d'aquest personatge.

zio, us assegure, no hauria sabut començar res de debò." Però mirar detingudament sí que volia, i fa que Von Aschenbach, el protagonista, constata molts detalls corporals, "cada línia i cada posició d'aquell cos excels."

I què passa amb Adair? Aquest cita la frase següent d'una carta de l'amic de Moes: "Per més que ho intente, no aconseguisc recordar haver-te maltractat amb tanta crueltat com descriu Mann en el seu llibre." I Adair no pot negar una certa desil·lusió quan veu les fotos de Moes en les quals el xicot no sembla ni molt ros ni especialment bonic. Desconsolat, es planteja si "Thomas Mann devia ser miop. El va cegar l'amor? O simplement s'enganyava?".

La qüestió que planteja Adair no és fàcil: va ser Moes el model de Tadzio? En cas negatiu, tot el seu llibre resultaria en bona part superficial, deixaria de ser la biografia d'una figura de Mann i passaria a ser el retrat d'un baró polonès qualsevol, que es complau com a aristòcrata i com a dandi.

El silenci de l'autor. Ben mirat, trobar dos xics barallant-se a la platja no devia ser una cosa extraordinària. El mateix Thomas Mann ja havia descrit una escena semblant en la seua narració *Wie Jappe und Do Escobar sich prügelten* (*Com es barallaven Jappe i Do Escobar*), abans de l'estada

a Venècia. El Lido era també la destinació preferida de molts visitants rics i en aquella època no devien ser poques les famílies nobles poloneses a Venècia.

Per exemple, els fills de l'estirp comtal Dzieduszycki, alguns dels quals vivien aleshores a Viena, hi anaven sovint, on hi havia una jove que més tard es va casar amb el conseller de la Cort Adam von Hensel, amb qui va tenir dos nens (Marjan i Adam) i dues nenes més grans. Els infants, tal com va confirmar una familiar a *Der Spiegel*, marxaven cada any al Lido, on regularment es trobaven amb una família amiga grega —cosa que, almenys, podria donar compte dels "idiomes balcànics" esmentats en la novel·la.

Era un d'aquests dos joves el model de Tadzio, "pudorós per amabilitat i coquet per un aristocràtic sentit del deure"? Podríem pensar en el petit Adam? D'ell, que pel 1911 tenia si fa no fa quinze anys, n'ha aparegut no fa gaire una fotografia de quan era jove, on podem veure un noi ros i descarat, davant d'un quadre, que el mostra amb una bonica cabellera arrissada. Amb molta més claredat aquest es correspon als cabells rossos que va descriure Mann que no pas Moes. L'Adam adult va treballar com a cap d'un Ministeri de Varsòvia i va viure fins al 1975. El seu nom de pila també tenia una abreviació: Ada's. Els descendents recorden que, al jove

Adam, li deien Adamciu, que és un nom amb més de dues síl·labes, com Von Aschenbach afirmava que havia sentit que li deien a la platja, i a més no es trobava gaire lluny de Tadzio.

No hi ha proves que aquest Adam Henzel (com ho va escriure ell després) es trobara amb l'escriptor Thomas Mann en persona. Però tampoc no n'hi ha gaires que demostren la trobada que afirma Wladyslaw Moes. Adair es qüestiona per què l'escriptor mai no va rastrejar la seua figura.

Potser sí que sabia qui era aquest adolescent. Marjan, el germà gran d'Adam, que de vegades va treballar com a traductor, havia escrit anys enrere una carta a Thomas Mann en què li demanava permís per traduir l'obra teatral *Fiorenza* al polonès. Cap al març del 1906, l'escriptor li va comunicar el seu consentiment en una carta que acaba de publicar-se: "Seria tan amable de defensar també una mica els meus interessos econòmics i aconseguir-me uns drets d'autor de l'editor polonès?" Es van trobar després a Itàlia? Tot és pura especulació. El secret del bell Tadzio, la mirada del qual "va omplir el vell Von Aschenbach de satisfacció i alegria", amb prou feines podrà ser desxifrat.

© *Der Spiegel* — EL TEMPS
Traducció: Àngels Giménez